

Konvencija o otrokovih pravicah

Distr.: splošna 14. junij 2013

Izvirnik: angleščina

**PREDHODNA
NEPOPRAVLJENA
RAZLIČICA**

Odbor za otrokove pravice

Sklepne ugotovitve o združenem tretjem in četrtem rednem poročilu Republike Slovenije, ki jih je odbor sprejel na svojem triinšestdesetem zasedanju (27. maj–14. junij 2013)

1. Odbor je na svoji 1802. in 1803. seji (glej CRC/C/SR.1802 in CRC/C/SR.1803) 6. junija 2013 preučil združeno tretje in četrto redno poročilo Republike Slovenije (CRC/C/SVN/3-4) ter na 1815. seji, ki je bila 14. junija 2013, sprejel te sklepne ugotovitve.

I. Uvod

2. Odbor pozdravlja predložitev združenega tretjega in četrtega rednega poročila države pogodbenice (CRC/C/SVN/3-4) ter pisne odgovore na njegov seznam vprašanj (CRC/C/SVN/3-4/Add.1), ki je omogočil boljše razumevanje položaja otrokovih pravic v državi pogodbenici. Odbor izraža priznanje konstruktivnemu dialogu, ki ga je imel z večsektorsko delegacijo države pogodbenice.

II. Sprejeti nadaljnji ukrepi in napredek, ki ga je dosegla država pogodbenica

3. Odbor pozdravlja sprejetje teh zakonodajnih ukrepov:
- (a) Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o mednarodni zaščiti, 2012
 - (b) Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o rejništvu, 2012
 - (c) Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika, 2012
 - (d) Zakon o tujcih z začetkom veljavnosti 2011
 - (e) Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji, 2010
 - (f) Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008
 - (g) Zakon o duševnem zdravju, 2008, in
 - (h) Zakon o romski skupnosti, 2007.
4. Odbor pozdravlja ratifikacijo:
- (a) Izbirnega protokola h Konvenciji o otrokovih pravicah glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih septembra leta 2004;
 - (b) Izbirnega protokola h Konvenciji o otrokovih pravicah glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije septembra 2004;
 - (c) Mednarodne konvencije o pravicah invalidov in njenega izbirnega protokola 24. aprila 2008;
 - (d) Izbirnega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju januarja 2007 in
 - (e) Izbirnega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk septembra 2004.
5. Odbor pozdravlja te institucionalne in sistemske ukrepe:
- (a) Nacionalni program socialnega varstva 2013–2020;

- (b) Program za otroke in mladino 2006–2016;
- (c) Nacionalni program preprečevanja nasilja v družini (2009–2014) ter akcijska načrta za obdobji 2010–2011 in 2012–2013;
- (d) Akcijski načrt medvladne delovne skupine za boj proti trgovanju z ljudmi 2012–2013;
- (e) projekta Uspešno vključevanje romskih otrok v izobraževanje 2008–2011, 2011–2014 in Povečevanje družbenega in kulturnega kapitala na področjih, kjer živijo člani romske skupnosti 2010, ter
- (f) Strategijo za izobraževanja Romov (2004) in njene spremembe (2011).

III. Glavna področja, ki vzbujajo skrb, in priporočila

A. Splošni izvedbeni ukrepi (4., 42. in 44. člen (šesti odstavek) konvencije)

Prejšnja priporočila Odbora

- 6. Čeprav odbor pozdravlja prizadevanja države pogodbenice za izvajanje sklepnih ugotovitev odbora iz 2004 o drugem rednem poročilu države pogodbenice (CRC/C15/Add.230), pa z obžalovanjem ugotavlja, da nekatera od priporočil niso bila v celoti ali zadovoljivo obravnavana.
- 7. **Odbor priporoča, da država pogodbenica sprejme vse potrebne ukrepe za obravnavanje tistih priporočil iz drugega rednega poročila v skladu s konvencijo, ki se niso izvajala ali bila zadovoljivo izvedena, zlasti v zvezi z usklajevanjem, prepovedjo razlikovanja, uveljavljanjem preživnine za otroka, nasiljem nad otroki in njihovo zlorabo ter trgovanjem z njimi.**

Zakonodaja

- 8. Odbor ugotavlja, da so bili v nadzorovanem obdobju sprejeti različni zakonodajni ukrepi v zvezi z vprašanji otrok. Kljub temu obžaluje, da če vedno ni konsolidirane zakonodaje o otrocih, ki bi vse ustrezne določbe konvencije združila v nacionalni zakonodaji države pogodbenice.
- 9. **Odbor priporoča, da država pogodbenica okrepi svoja prizadevanja za uvedbo celovitega prava otrok v skladu z vsemi določbami konvencije. Medtem naj si država pogodbenica še naprej prizadeva za usklajevanje obstoječe zakonodaje o otrocih, vključno z razveljavitvijo določb Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki niso skladne s konvencijo.**

Celovita politika in strategija

- 10. Odbor pozdravlja prizadevanja države pogodbenice glede posodobitve Programa za otroke in mladino 2006–2016. Kljub temu še naprej izraža zaskrbljenost zaradi pomanjkanja posodobljenega akcijskega načrta za izvajanje omenjenega programa.
- 11. **Odbor priporoča, da država pogodbenica pospeši prizadevanja za posodobitev Programa za otroke in mladino (2006–2016) in da s sprejetjem zavezujočega akcijskega načrta, ki naj vključuje vse potrebne sestavine programa za njegovo uporabo, zagotovi njegovo učinkovito izvajanje. Program in ustrezen akcijski načrt morata imeti podporo v zadostnih človeških, tehničnih in finančnih virih.**

Usklajevanje

- 12. Odbor je seznanjen z vlogo Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v zvezi s pripravo in predstavitvijo poročila o izvajanju konvencije ter z njegovimi prizadevanji za uveljavitev točk za stike na vseh ministrstvih. Obžaluje pa neučinkovitost mandata omenjenega ministrstva ter pomanjkanje zmogljivosti za nadziranje in ovrednotenje izvajanja konvencije na vseh zadevnih ministrstvih.
- 13. **Odbor priporoča, da država pogodbenica okrepi mandat in zmogljivosti Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, vključno tako, da mu zagotovi ustrezna sredstva, ki mu bodo omogočala učinkovito usklajevanje izvajanja konvencije med različnimi sektorji ter v smeri od državne proti regionalni in lokalni ravni.**

Dodeljevanje sredstev

- 14. Odbor ceni precejšnjo dodelitev sredstev za zdravje, izobraževanje in socialne storitve. Kljub temu je zaskrbljen, ker je Zakon za uravnoteženje javnih financ iz 2012 škodljivo vplival na uveljavljanje otrokovih pravic

po konvenciji. Zaskrbljen je tudi zaradi odsotnosti vidika otrokovih pravic pri oblikovanju proračuna in mehanizmov za opredelitev, sledenje in zaščito strateških proračunskih postavk, ki zagotavljajo pravice otrok.

15. **Odbor priporoča, da država pogodbenica zagotovi sredstva za otroke, zlasti med finančno krizo, da bi tako kadar koli omogočila polno izvajanje konvencije. Skladno s svojimi priporočili z Dneva splošne razprave iz 2007 (Day of General Discussion) o sredstvih za pravice otrok – odgovornost držav priporoča, da država pogodbenica vzpostavi tak postopek oblikovanja proračuna, pri katerem se bodo upoštevale pravice otrok in področja potreb z navedbo prednostnih nalog. Na ta način bi morala država pogodbenica namenjena sredstva dodeliti otrokom v občutljivih položajih ter uvesti posebne kazalnike in sistem sledenja. Poleg tega odbor priporoča, da država pogodbenica vzpostavi mehanizem za nadziranje in ocenjevanje učinkovitosti, ustreznosti in pravičnosti razdeljevanja sredstev, ki so bila dodeljena za izvajanje določb konvencije.**

Zbiranje podatkov

16. Odbor pozdravlja ustanovitev Otroške opazovalnice (Child Observatory) za nadzorovanje položaja otrok v Sloveniji in vzpostavitev ločene zbirke podatkov za otroke leta 2004, vendar je zaskrbljen, ker ti podatki niso zadostno razčlenjeni glede na vsa področja, ki jih zajema konvencija, zlasti glede otrok, ki pripadajo manjšinskim skupnostim, vključno z romskimi otroki, invalidnimi otroki, otroki migrantov, beguncev in prisilcev za azil.

17. **Odbor spodbuja državo pogodbenico, da si še naprej prizadeva za ureditev celovite zbirke podatkov o otrocih in da uvede kazalnike v zvezi s pravicami otrok, na podlagi katerih bi bilo mogoče analizirati in oceniti napredek pri uveljavljanju pravic otrok. Podatki bi morali biti razčlenjeni po starosti, spolu, geografski lokaciji, narodnosti, migrantskem statusu in družbenoekonomskem ozadju, kar bi omogočilo določiti celovit položaj otrok in bi bilo vodilo pri oblikovanju ustreznih programov.**

Samostojno spremljanje in nadzor

18. Odbor izraža skrb, ker ima Urad varuha za človekove pravice v državi pogodbenici samo akreditacijo za status 'B' pri Mednarodnem usklajevalnem odboru nacionalnih institucij za spodbujanje in varovanje človekovih pravic. Čeprav odbor v skladu s prejšnjim priporočilom (CRC/C/15/Add.230, 9. odstavek) pozdravlja imenovanje namestnika varuha človekovih pravic za področje otrokovih pravic in socialne varnosti, pa ostaja zaskrbljen zaradi njegove omejene zmožnosti in zaradi majhnega števila vlog, ki jih otroci pošljejo namestniku varuha za človekove pravice.

19. **Odbor priporoča, da država pogodbenica sprejme ustrezne ukrepe za usklajevanje ravnanja Urada varuha človekovih pravic s Pariškimi načeli in zlasti s četrtnim pogojem, ki se nanaša na pooblastilo za izobraževanje in obveščanje na področju človekovih pravic. Ob opozarjanju na svojo splošno pripombo št. 2 (2002) glede vloge neodvisne ustanove za človekove pravice priporoča, da država pogodbenica namestniku varuha človekovih pravic zagotovi ustrezne človeške, tehnične in potrebne finančne vire, ki se zahtevajo za učinkovito izvajanje načrtovanih nalog. Poleg tega bi morala država pogodbenica izboljšati dostop za otroke ter pritožbe otrok obravnavati na otroško občutljiv in hiter način. Državi pogodbenici se tudi priporoča, da vpelje programe za povečanje ozaveščenosti med otroki o njihovi pravici do neposrednega vlaganja pritožb pri namestniku varuha človekovih pravic ter da zagotovi dostopne, enostavne in otroku prijazne postopke.**

Širjenje informacij in usposabljanje

20. Odbor ceni prizadevanja Centra za izobraževanje v pravosodju pri organizaciji in izvajanju različnih oblik usposabljanja sodnikov, državnih tožilcev, pravobranilcev in sodnega osebja. Kljub temu izraža zaskrbljenost zaradi občasnosti, nedoslednosti in pomanjkanja globine pri tem usposabljanju. Še posebej je zaskrbljen zaradi pomanjkanja zavesti med sodniki pri oddelkih za družino na področju pravic otrok. Zaskrbljen je tudi zaradi pomanjkanja sistematičnega usposabljanja o pravicah otrok pri vseh drugih strokovnih skupinah, ki delajo z otroki in zaje.

21. **Odbor priporoča, da Center za izobraževanje v pravosodju izboljša kakovost usposabljanja na področju pravic otrok, ki je na voljo sodstvu, vključno za sodnike, državne tožilce, pravobranilce in sodno osebje, in ga sistemsko uredi. Priporoča, da se država pogodbenica usmeri predvsem na sodnike v specializiranih sodiščih in da jim zagotovi priložnosti za usposabljanje na področju pravic otrok. Prav tako priporoča, da država pogodbenica sprejme ustrezne ukrepe, ki zagotavljajo, da bodo vsi strokovnjaki, ki delajo z otroki in zanje, primerno in sistematično usposobljeni za področje pravic otrok, zlasti učitelji, osebe, dejavne v pravosodju za mladoletnike, zdravstveni delavci in osebe, ki delajo v ustanovah nadomestnega varstva.**

Sodelovanje s civilno družbo

22. Odbor izraža zaskrbljenost zaradi omejenega sodelovanja s civilno družbo pri vseh vidikih izvajanja konvencije kljub prejšnjemu priporočilu (CRC/C/15/Add.230, 21. odstavek). Zaskrbljen je tudi zaradi omejenih sredstev, ki se v državi pogodbenici dodelijo nevladnim organizacijam in tudi organizacijam za otroke. To zožuje njihov obseg delovanja in omejuje možnosti dolgoročnega načrtovanja.

23. **Odbor ponovno opozarja na prejšnje priporočilo in priporočja, da država pogodbenica naredi konkretne korake za sistematično vključitev skupnosti in civilne družbe v načrtovanje, uresničevanje, nadziranje in ocenjevanje politik, načrtov in programov, ki se nanašajo na pravice otrok. Državo pogodbenico spodbuja k razmisleku o povečanju finančne pomoči nevladnim organizacijam s področja pravic otrok, da bi to svojo vlogo lahko opravljale učinkoviteje.**

B. Splošna načela (2., 3. in 12. člen konvencije) Prepoved razlikovanja

24. Čeprav so bili v nadzorovanem obdobju sprejeti zakonodajni in drugi ukrepi za izboljšanje razmer v romskih skupnostih, odbor ostaja resno zaskrbljen zaradi nenehne diskriminacije romskih otrok na vseh ravneh njihovega življenja brez ustreznih učinkovitih pravnih sredstev proti dejanjem diskriminacije, ki jih zagrešijo javni in zasebni akterji. Še posebej je zaskrbljen zaradi tega:

(a) razlikovanje med avtohtonimi in neavtohtonimi Romi v nacionalni zakonodaji in programih še naprej ostaja kljub prejšnjemu priporočilu odbora (CRC/C/15/Add.230, 23. odstavek), kar se nanaša zlasti na to, da Zakon o romski skupnosti iz 2007 velja samo za avtohtono romsko prebivalstvo;

(b) mnoge romske skupnosti, vključno z otroki, nimajo dostopa do ustreznega bivališča in pitne vode in

(c) kljub prejšnjemu priporočilu odbora imajo romski otroci omejen dostop do izobraževanja, veliko jih obiskuje razrede za učence s posebnimi potrebami.

25. **Odbor v skladu z 2. členom konvencije priporočja, da država pogodbenica zagotovi, da bodo vsi otroci v državi pogodbenici uživali enake pravice, ki jim pripadajo v skladu s konvencijo, in da v ta namen:**

(a) **razmisli o odpravi razlikovanja med dvema vrstama romskega statusa in celotni romski skupnosti zagotovi položaj brez razlikovanja, med drugim z izvajanjem Zakona o romski skupnosti za vse romsko prebivalstvo, kar je sicer Odbor za človekove pravice priporočil že leta 2005 (CCPR/CO/84/SVN, 16. odstavek);**

(b) **nadaljuje začete ukrepe in sprejme druge potrebne ukrepe za zagotovitev učinkovite odprave vseh oblik diskriminacije otrok romskega izvora, zlasti dostopa do ustreznega prebivališča, pitne vode in izobraževanja v skladu s priporočili Odbora o odpravi rasne diskriminacije (CERD/C/SVN/CO/6-7, 8.–10. odstavek);**

(c) **vzpostavi mehanizem nadzora, ki bi omogočil odkrivanje diskriminacije proti romskim otrokom in učinkovito preiskavo, pregon in kaznovanje vseh diskriminacijskih dejanj, uperjenih proti otrokom romskega izvora; in**

(d) **vede trajnostno naravnano javno izobraževanje in programe ozaveščanja za otroke, družine in skupnosti o škodljivih učinkih razlikovanja na otroke. Omenjene dejavnosti so potrebne zaradi spreminjanja vsesplošnega odnosa do romske skupnosti in razvijanja večje občutljivosti družbe za večkulturne skupnosti. Odbor zato zahteva, da država pogodbenica v svojem naslednjem rednem poročilu pripravi posebno informacijo o ukrepih in programih, ki jih je sprejela v zvezi s Konvencijo o pravicah otrok zaradi spremljanja Deklaracije in Akcijskega načrta, sprejetih na Svetovni konferenci proti rasizmu, ravnemu razlikovanju, ksenofobiji in s tem povezano nestrpnostjo, ob upoštevanju splošne pripombe št. 1 o prvem odstavku 29. člena konvencije o ciljih izobraževanja (CRC/GC/2001/1).**

26. Odbor pozdravlja uveljavitev Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti iz 2006 in sprejema v vednost informacijo, ki mu jo je sporočila delegacija države pogodbenice o upravni določbi iz 2001, ki istospolnim parom omogoča posvojitev otrok. Kljub temu izraža zaskrbljenost zaradi pomanjkanja določb o ureditvi statusa in pravic otrok istospolnih parov v omenjenem zakonu in drugi zakonodaji. Zaskrbljen je tudi zaradi tega, ker se otroci istospolnih parov v šolah srečujejo z različnimi oblikami diskriminacije na podlagi spolne usmeritve v družini brez zagotovljene ustrezne poplave krivic.

27. **Odbor poziva državo pogodbenico, da pravno uredi status otrok iz istospolnih družin ali s spremembo Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti ali z vključitvijo ustrezne določbe v predvideni Družinski zakonik. Odbor tudi priporočja, da država pogodbenica sprejme učinkovite ukrepe za preprečitev in kaznovanje oblik diskriminacije otrok iz istospolnih družin in da jim zagotovi pomoč ustreznih svetovalnih služb, če je potrebno, tudi v šolah.**

Otrokove koristi

28. Odbor sprejema v vednost informacijo o vključitvi otrokove pravice do upoštevanja njegove koristi kot glavnega vodila v nacionalno zakonodajo in Družinski zakonik ter pozdravlja začetek veljavnosti Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih iz 2004, ki je pooblastilo v zvezi z odločanjem o pravici do obiskovanja otrok in preživnino za otroka prenesel s socialnih centrov na sodišča. Kljub temu je zaskrbljen zaradi prejetih informacij o neustreznem izvajanju pravice na sodiščih in CSD glede otrok brez družinskega okolja. Posebej je zaskrbljen tudi zaradi pomanjkanja razumevanja za otrokovo pravico do upoštevanja njegovih največjih koristi kot glavnega vodila, kadar so udeleženi prosilci za azil, begunci in/ali priprti priseljenci. Prav tako je zaskrbljen tudi zaradi pomanjkanja postopkov in meril pri določanju otrokovih (največjih) koristi.

29. **V skladu s splošno pripombo št. 14 o pravici otroka do upoštevanja njegovih (največjih) koristi kot glavnega vodila pri uveljavljanju njegovih koristi (CRC/C/GC/14, 2013) odbor priporoča, da država pogodbenica pravico otroka do upoštevanja njegovih (največjih) koristi kot glavnega vodila uvede v svojo ustavo. Prav tako priporoča, da država pogodbenica okrepi svoja prizadevanja in tako zagotovi, da bo otrokova pravica do upoštevanja njegovih koristi kot glavno vodilo primerno vključena in dosledno uveljavljena v vseh zakonodajnih, upravnih in sodnih postopkih ter v vseh politikah, programih in projektih, ki se nanašajo in imajo vpliv na otroke, še zlasti tiste, ki so brez družinskega okolja ali v položajih, kjer so udeleženi kot prosilci za azil, begunci in/ali emigranti, vključno kot priporniki. V tem pogledu se država pogodbenica spodbuja k oblikovanju postopkov in meril, ki bodo uporabljeni kot vodilo pri določanju otrokovih največjih koristi na vseh področjih, ki se nanašajo na otroke, in k ustreznemu obveščanju javnosti, vključno s CSD, sodišči, upravnimi organi in zakonodajnimi telesi.**

Pravica do življenja, preživetja in razvoja

30. Medtem ko odbor pozdravlja ustrezne ukrepe države pogodbenice za zmanjšanje stopnje smrtnosti otrok zaradi prometnih nesreč, vključno z Nacionalnim programom varnosti v cestnem prometu (2007–2011) in Akcijskim načrtom za varnost v cestnem prometu iz 2006, pa izraža zaskrbljenost zaradi tega, ker prometne nesreče ostajajo glavni vzrok smrtnih poškodb otrok in mladih ljudi v državi pogodbenici. Z zaskrbljenostjo ugotavlja, da so možnosti otrok romskega izvora za njihov polni razvoj od zgodnjega otroštva prek odrasčajočega obdobja omejene, med drugim v zvezi z dostopom do varstva in razvoja v zgodnjem otroštvu, zdravja in kakovostnega izobraževanja.

31. **Odbor priporoča, da država pogodbenica okrepi svoja prizadevanja za zaščito vseh otrok pred poškodbami v cestnoprometnih nesrečah, vključno z učinkovitejšim uresničevanjem Nacionalnega programa varnosti v cestnem prometu 2007–2011, in da spodbuja kampanje za krepitev ozaveščenosti o varnosti med otroki, starši in v splošni javnosti. Prav tako priporoča, da država pogodbenica okrepi svoja prizadevanja za zagotovitev preživetja in razvoja vsem otrokom v državi pogodbenici ob namenjanju posebne pozornosti otrokom romskega izvora v skladu z drugim odstavkom 6. člena konvencije.**

Spoštovanje otrokovih stališč

32. Odbor ceni obstoj otroških parlamentov, katerih namen je otroke spodbujati k izražanju lastnih stališč v demokratičnem procesu. To vključuje tudi vzpostavitev projekta iz 2007 Zagovornik – glas otroka, katerega namen je oblikovanje vzorčnega modela zagovornika otrokovih pravic, ki bi bil vključen v formalni zakonski okvir. Kljub temu je odbor zaskrbljen, ker otroški parlament vodi civilna družba in ta parlament ne uživa ustrezne podpore, zlasti finančne, ki bi programu zagotovila potrebno vzdržnost. Prav tako je zaskrbljen, ker pravica otrok do zaslišanja v pravnih postopkih in v CSD ni ustrezno uresničena v praksi. Še posebej je zaskrbljen zaradi prevelikega zanašanja družinskih oddelkov na mnenja strokovnjakov, medtem ko stališča otrok niso deležna ustrezne pozornosti.

33. **V skladu s splošno pripombo št. 12 glede otrokove pravice biti zaslišan pri izvajanju konvencije (CRC/C/GC/12, 2009) odbor priporoča, da država pogodbenica prevzame glavno odgovornost za učinkovito delovanje Otroškega parlamenta in da mu zagotovi ustrezno človeško, finančno in tehnično podporo. Priporoča tudi, da država pogodbenica zagotovi, da se otrokova stališča de facto slišijo v pravnih postopkih pred sodišči in CSD. V ta namen mora država pogodbenica zagotoviti možnosti, da se bodo otrokova stališča v pravnih postopkih dejansko slišala, med drugim z razširitvijo sistema otrokovega zagovornika, in poskrbeti, da bodo sodišča stališčem otrok namenila dolžno pozornost.**

C. Civilne pravice in svoboda (7., 8., 13. –17., 19. člen in točka a 37. člena konvencije)

Ime in državljanstvo

34. Odbor ceni zakonodajne in druge ukrepe, ki jih je država pogodbenica sprejela zaradi spoštovanja odločb Ustavnega sodišča iz 1999 in 2003 ter odločbe Evropskega sodišča za človekove pravice iz 2012. Kljub temu je

resno zaskrbljen, ker pravice nekdanjih stalnih rezidentov Republike Slovenije, ki imajo svoj izvor v drugih republikah nekdanje Jugoslavije (tako imenovani *izbrisani*) in katerih status je bil leta 1992 nezakonito preklican, še vedno niso zagotovljene. Še posebej je zaskrbljen zaradi tega:

- (a) še vedno ni dokončno izdelana odškodninska shema za nadomestilo škode zaradi kršitve pravic *izbrisanih* in njihovih otrok v skladu s sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice iz leta 2012;
- (b) veliko število ljudi je bilo izvzetih iz učinka določb Zakona o ureditvi statusa državljanov nekdanje Jugoslavije v Sloveniji kljub spremembam, uvedenim v letu 2010, zlasti glede otrok, ki so bili rojeni zunaj Slovenije po 25. juniju 1991;
- (c) zakon ni zagotovil odškodnine zaradi kršitev človekovih pravic *izbrisanih*, ki so jih ti utrpeli po nezakonitem preklicu njihovega bivališča, med drugim so imeli otroci *izbrisanih* omejen dostop do celovitega zdravstvenega varstva, mnogi od njih pa niso imeli dostopa do srednjih šol, in
- (d) zahtevani upravni postopek za ponovno pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje je dolgotrajen; še vedno se zavračajo prošnje *izbrisanih* in upravni organi v postopku vlaganja pritožb z *izbrisanimi* neustrezno ravnaajo;

35. **Odbor poziva državo pogodbenico, da pospeši svoja prizadevanja za uveljavitev dveh odločb Ustavnega sodišča iz 1999 in 2003 ter sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice iz 2012. V ta namen od države pogodbenice zahteva, da dokončno izdelata odškodninsko shemo, omenjeno v dialogu, ki bo obsegala vse *izbrisane* in njihove otroke, in da zagotovi njeno polno izvajanje. Pri tem mora zagotoviti posvetovanje z *izbrisanimi*, da bi primerno zajela vse kršene pravice z navedbo resničnih in poštenih ocen ter navedla ustrezne specifične podatke v naslednjem rednem poročilu o ukrepih in programih, namenjenih ponovni vzpostavitvi pravic *izbrisanih*.**

36. **Državi pogodbenici se tudi priporoča, da:**

- (a) nemudoma spremeni Zakon o ureditvi statusa in v njegove določbe vključi vse, ki so trpeli zaradi nezakonitega preklica stalnega prebivališča leta 1992, zlasti otroke *izbrisanih*, ki so bili rojeni zunaj Slovenije po 25. juniju 1991, in sprejme nove določbe v zvezi z odškodnino za kršitve njihovih pravic;
- (b) pospeši in poenostavi vložitveni postopek za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje za *izbrisane*; se sistematično odreče zavračanju takih prošenj ter upravno osebje, ki obravnava omenjene vloge, ozavešči, da bo z *izbrisanimi* ravnalo dostojno in brez predsodkov; in
- (c) preuči ratifikacijo Evropske konvencije o državljanstvu iz 1997 in Konvencije Sveta Evrope o izogibanju pojavov apatridnosti v zvezi z državnim nasledstvom.

D. Nasilje nad otroki (19. člen, točka a 37. člena in 39. člen konvencije)

Telesno kaznovanje

37. Odbor ponavlja že prej izraženo zaskrbljenost zaradi odsotnosti zakonske prepovedi telesnega kaznovanja doma (CRC/C/15/Add.230, 40. odstavek). Čeprav pozdravlja uveljavitev (Zakona o) zaščiti pred nasiljem v družini iz 2008, pa obžaluje, da omenjeni zakon prepoveduje samo *fizično* nasilje, in to zgolj v *družini*. Zaskrbljen je tudi zaradi tega, ker telesno kaznovanje v kazenskih ustanovah – čeprav kot disciplinski ukrep nezakonito po Ustavi in Kazenskem zakoniku – ni izrecno prepovedano. Podobno z zaskrbljenostjo ugotavlja, da kljub nezakonitosti telesnega kaznovanja v izobraževalnih dnevniških varstvenih centrih in domskih šolskih ustanovah to ni izrecno prepovedano v drugih oblikah nadomestnega varstva.

38. **Odbor priporoča, da država pogodbenica v svoji zakonodaji izrecno prepove telesno kaznovanje v vseh okoljih, vključno doma, in da ustrezno spremeni Kazenski zakonik in Zakon o izvajanju rejništva. To mora storiti zato, da se prepove telesno kaznovanje v kazenskih ustanovah in vseh oblikah nadomestnega varstva. Državi pogodbenici se priporoča, da okrepi svoja prizadevanja na področju obravnavanja telesnega kaznovanja, zlasti v družini, z izvajanjem programov ozaveščanja, vključno s kampanjami o pozitivnih, nenasilnih in participativnih oblikah vzgoje otrok, ter s spodbujanjem alternativnih nenasilnih oblik discipliniranja v primerjavi s telesnim kaznovanjem.**

Zlorabe in zanemarjanje

39. Odbor izreka pohvalo državi pogodbenici zaradi sprejetja Zakona o preprečevanju nasilja v družini leta 2008 in spremembe določbe Zakona o izvajanju rejništva z začetkom veljavnosti v letu 2013 ter sprejema v vednost podatke o zmanjševanju nasilnih dejanj proti otrokom v družini v zadnjih letih. Izraža pa zaskrbljenost v zvezi z:

- (a) ozko definicijo nasilja, ki jo navaja Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki otroke pred nasiljem štiti zgolj v družini in ne tudi v vseh drugih okoljih, saj drugi podobni predpisi govorijo samo o nasilju doma;
- (b) pomanjkanjem pravil o urejanju nadzorovanih stikov med zlorabljenim otrokom in domnevno zlorablajočim staršem, in razpoložljivost dobro usposobljenega osebja v CSD za nadzor takih stikov;
- (c) pomanjkanjem konsolidiranega sistema podatkov o otrocih, ki jim grozi zloraba ali zanemarjanje, in pomanjkanjem usklajenosti med vsemi CSD ter
- (d) podatki o tem, da se morajo zlorabljeni otroci v mnogih primerih proti svoji volji sestajati s svojimi domnevno zlorablajočimi starši.

40. Odbor državo pogodbenico poziva, da:

- (a) prepove vse oblike zlorab in zanemarjanja otrok v vseh okoljih;
- (b) vodi evidenco vseh primerov zlorabe in zanemarjanja otrok in podatke sistematično deli z vsemi CSD ter da zagotovi spremljanje takih primerov, da bi se izognila stanju, ko omenjene družine niso pod nadzorom in se zaščitni ukrepi ne spoštujejo;
- (c) vzpostavi skupnostne zaščitne mehanizme s pooblastilom za nadzor in poročanje o primerih zlorab in zanemarjanja ter
- (d) nemudoma izda temeljna pravila za nadzor nad stiki med zlorabljenimi otroki in njihovimi domnevno zlorablajočimi starši. To bi moralo vključevati izboljšane ukrepe usposabljanja za vse strokovno osebje, ki dela z otroki in zanje, zlasti v CSD, v zvezi s preprečevanjem nasilja v družini in ustreznim izvajanjem pravil o stikih.

Spolno izkoriščanje in zlorabe

41. Odbor je zaskrbljen zaradi tega, ker se omejena definicija nasilja proti otrokom v nacionalni zakonodaji izrecno ne nanaša na spolno nasilje. Zaskrbljen je tudi zaradi poročil o mladoletnih prisilnih porokah romskih otrok s spolnimi praksami, ki kršijo dostojanstvo otrok. Z zaskrbljenostjo ugotavlja, da so romske deklice pogosto izpostavljene spolnemu nasilju in izkoriščanju družinskih članov ter da ni na voljo ustreznih programov za pomoč otrokom žrtvam spolnega nasilja.

42. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) v svoji zakonodaji celovito opredeli vse oblike nasilja, vključno s spolnim izkoriščanjem in zlorabo otrok;
- (b) opravi poglobljeno študijo o spolnih zlorabah otrok, zlasti v zvezi s prezgodnjimi in prisilnimi porokami otrok v romskih skupnostih, da bi določila njihove poglobljene vzroke in ocenila njihov obseg;
- (c) sprejme vse potrebne ukrepe za končanje prisilnih porok mladoletnih romskih otrok, izpostavljenih spolnim praksam, ki kršijo njihovo dostojanstvo, zlasti na poročno noč, in da učinkovito razišče te pojave;
- (d) vzpostavi poseben mehanizem za odkrivanje, preiskovanje in pregon spolnega izkoriščanja in zlorab otrok ter
- (e) oblikuje programe in politike za preprečevanje, rehabilitacijo in ponovno vključitev otrok žrtev v skladu s končnimi dokumenti, sprejetimi 1996, 2001 in 2008 na Svetovnem kongresu proti komercialnemu spolnemu izkoriščanju otrok v Stockholmu, Jokohami in Riu de Janeiru.

Škodljive prakse

43. Odbor je globoko zaskrbljen zaradi neustreznega odziva države pogodbenice v zvezi s preprečevanjem in kaznovanjem škodljivih praks, kot so prezgodnje in prisilne poroke v romski skupnosti, in v zvezi z domnevno mlačnim pristopom CSD glede dovoljenosti prezgodnjih porok. Zaskrbljen je tudi zaradi neustreznih mehanizmov poprave krivic, ki so na voljo oškodovanim.

44. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) vzpostavi sistem za sledenje vseh primerov prezgodnjih in prisilnih porok pri romskem prebivalstvu;
- (b) učinkovito razišče take primere, da bi storilce pripeljala pred sodišče in jih ob obsodbi ustrezno kaznovala;

- (c) poveča število programov za ozaveščanje romskih prebivalcev o škodljivem vplivu prezgodnjih porok na otroke, zlasti deklice;
- (d) izvaja obstoječo zakonodajo in zagotovi, da se poroke otrok pod 18. letom starosti dovolijo le izjemoma na podlagi sodniške odločitve in samo takrat, ko je to v največjo korist zadevnega otroka, in
- (e) oškodovanim priskrbi na voljo ustrezne rehabilitacijske in svetovalne možnosti in zavetišča ter osebje CSD pouči o prepoznavanju in ravnanju z žrtvami takih praks brez razlikovanja med njimi.

Svoboda otrok pred vsemi oblikami nasilja

45. Ob sklicevanju na priporočila študije Združenih narodov o nasilju proti otrokom iz leta 2006 (A/61/299) odbor priporoča, da država pogodbenica kot prednostno nalogo odpravi vse oblike nasilja proti otrokom. Prav tako priporoča, da država pogodbenica upošteva splošno pripombo št. 13 (CRC/C/GC/13, 2011) in da zlasti:

- (a) oblikuje celovito nacionalno strategijo za preprečevanje in obravnavanje vseh oblik nasilja proti otrokom;
- (b) sprejme nacionalni usklajevalni okvir za obravnavanje vseh oblik nasilja proti otrokom;
- (c) posebno pozornost nameni obravnavanju spolne razsežnosti nasilja;
- (d) sodeluje s posebnim predstavnikom generalnega sekretarja na področju nasilja proti otrokom in z drugimi zadevnimi institucijami Združenih narodov.

E. Družinsko okolje in nadomestna oskrba (5., 18. (prvi in drugi odstavek), 9.–11., 19.–21., 25., 27. (četrti odstavek) in 39. člen konvencije).

Družinsko okolje

46. Odbor pozdravlja ustanovitev družinskih oddelkov na nekaterih okrajnih sodiščih v državi pogodbenici. Kljub temu je zaskrbljen zaradi dolgotrajnih zakonskih postopkov, ki ustvarjajo dodatno negotovost za otroka, in zaradi nenehnega kopičenja družinskih primerov na sodiščih. Zaskrbljen je tudi zaradi tega, ker v nekaterih primerih eden od staršev lahko ovira otrokovo pravico do stikov z drugim od staršev, medtem ko mora otrok v drugih primerih ohranjati stike s starši, čeprav to ni v njegovo največjo korist. Medtem ko sprejema v vednost novo sodno prakso od 2010 v zvezi z ločenim reševanjem uveljavljanja preživninskih primerov, pa ponavlja prejšnje opozorilo glede zaskrbljenosti (CRC/C/15/Add. 230, 32. odstavek) zaradi nerešenega vprašanja neplačevanja preživnine za otroka in je globoko zaskrbljen zaradi podatkov, ki jih je prejel v obdobju med aprilom 2010 in decembrom 2011, da znesek neizterjanih preživnin znaša več kot pet milijonov evrov, kar je stanje, ki ostaja nespremenjeno.

47. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) pospeši uresničitev svoje namere, kakor se je izrazila v dialogu, da bo ustanovila z viri dobro opremljena družinska sodišča kot sredstvo reševanja družinskih sodnih zaostankov z vmesno ustanovitvijo družinskih oddelkov na vseh okrožnih sodiščih, namreč v Novi Gorici, Slovenj Gradcu in Ptujju, in da bo še naprej prednostno reševala družinske zadeve ob hkratnem upoštevanju pravice otrok, da se pri tem kot glavno vodilo upoštevajo otrokove največje koristi.
- (b) sistematično usposablja sodnike za uresničevanje pravic otrok v družinskih zadevah;
- (c) pouči sodstvo o pravici otrok do ohranjanja stikov z obema od staršev v primeru razveze ob hkratnem upoštevanju otrokovih največjih koristi in sprejme učinkovite ukrepe za dejansko izvajanje odločitev o stikih;
- (d) se izogiba praksi izvajanja nadzorovanih stikov med otrokom in enim od staršev kot formalne norme in zagotovi, da se vse sprejete odločitve individualno preverijo in da temeljijo na načelu otrokovih največjih koristi ob upoštevanju otrokovih stališč v skladu s 3. in 12. členom konvencije;
- (e) službam za socialno delo zagotovi ustrezno podporo, vključno z zadovoljivimi prostori in strokovnim osebjem, ki zagotavlja, da bodo stiki med otrokom in enim od staršev potekali v otroku prijaznem okolju in da ga bo usposobljeno osebje nadzorovalo le, kadar bo to potrebno;
- (f) nemudoma uresniči prejšnje priporočilo odbora o preživnini za otroka (CRC/C/15/Add.230, 33. odstavek) in v naslednjem rednem poročilu navede podatke o vseh novih ukrepih, sprejetih glede tega, vključno z njihovo učinkovitostjo, in

(g) razmisli o ratifikaciji Konvencije o priznavanju in izvrševanju sodnih odločb v zvezi s preživitvinskimi obveznostmi, Konvencije o pravu, ki se uporablja za preživitvinske obveznosti, in Evropske konvencije o otrokovih stikih.

Rejništvo in posvojitve

48. Odbor pozdravlja pozitivne spremembe, vključene v Zakon o izvajanju rejništva iz 2012, ki je namenjen izboljšanju mehanizma preverjanja in spremljanja namestitve rejniških otrok. Kljub temu je zaskrbljen zaradi omejene diskrecijske pravice, ki jo imajo rejniški starši v otrokovem vsakdanjiku in zaradi njihove nemožnosti uživati družbenoekonomske ugodnosti, kot so davčne olajšave in bolniški dopust.

49. Odbor priporoča, da si država pogodbenica še naprej prizadeva za ureditev rejniških dejavnosti in sprejme učinkovite ukrepe za ureditev statusa rejniških staršev. Pri tem se od države pogodbenice zahteva, da rejniškim staršem zagotovi širšo diskrecijsko pravico pri sprejemanju vsakodnevnih odločitev v zvezi z rejništvom in ekonomske ugodnosti v zvezi z urejanjem rejništva, ki temelji na pravici otroka do upoštevanja njegovih največjih koristi kot glavnega vodila. Odbor zaradi tega priporoča, da država pogodbenica upošteva Smernice za nadomestno varstvo otrok (Guidelines for the Alternative Care of Children), priložene resoluciji Generalne skupščine Združenih narodov št. 64/142 z dne 20. decembra 2009.

F. Invalidnost, osnovno zdravje in socialne storitve (6., 18. (tretji odstavek), 23., 24., 26., 27. člen (prvi do tretji odstavek konvencije)).

Invalidni otroci

50. Odbor pozdravlja ratifikacijo Konvencije o pravicah invalidov iz 2008 in z zadovoljstvom sprejema v vednost spremembe Zakona o osnovni šoli iz 2011 in izdelavo Akcijskega programa za invalide 2007–2013. Kljub temu obžaluje, da glede na letno poročilo varuha človekovih pravic iz 2011 izvajanje omenjenega programa ni vplivalo na izboljšanje dostopa invalidnih otrok do osnovnih socialnih storitev, zlasti na področjih zdravja in izobraževanja.

51. Ob sklicevanju na splošno pripombo št. 9 o pravicah invalidnih otrok (CRC/C/GC/2006/9) odbor priporoča, da država pogodbenica zagotovi, da bodo invalidni otroci polno uživali svoje pravice v skladu s konvencijo, še zlasti pravico do zdravja, izobrazbe in ustrezne ravni življenja. Državo pogodbenico spodbuja, da dodeli potrebna sredstva za učinkovito izvajanje in podaljšanje omenjenega programa, da bi vsem invalidnim otrokom zagotovila dostop do izobraževanja in zdravstvenega varstva, možnosti za igro in kulturne dejavnosti, družinsko življenje, zaščito pred nasiljem, ustrezno raven življenja in pravico biti zaslišan.

Zdravje in zdravstvene storitve

52. Odbor je zaskrbljen zaradi etničnega razlikovanja pri dostopu do zdravstvenih storitev in zagotavljanju teh storitev, kjer so otroci manjšinskih skupin deležni manjšega dostopa kljub izdelavi Strategije za izboljšanje zdravja in akcijskega načrta za zmanjšanje neenakosti v zdravju v pomurski regiji. Zaskrbljen je tudi zaradi naraščajoče debelosti otrok v državi pogodbenici.

53. Odbor priporoča, da država pogodbenica vsem otrokom v državi pogodbenici zagotovi podoben dostop do osnovnih zdravstvenih storitev in še naprej krepi prizadevanja za odpravo vsakršnega etničnega razlikovanja pri dostopu do zdravstvenih storitev in njihovem zagotavljanju v vseh regijah države pogodbenice. Glede tega bi morala država pogodbenica med drugim zagotoviti učinkovito izvajanje Strategije za izboljšanje zdravja in akcijskega načrta za zmanjšanje neenakosti v zdravju v pomurski regiji ter podobne strategije sprejeti v vseh regijah države pogodbenice. Odbor državo pogodbenico spodbuja, naj nadaljuje prizadevanja za boj proti otroški debelosti in okrepi ukrepanje za ozaveščanje staršev, otrok in splošne javnosti o zdravi prehrani ter spodbuja zdrave prehranjevalne navade zlasti med mlajšimi otroki in mladostniki.

Zdravje mladoletnikov

54. Odbor pozdravlja uveljavitev Zakona o duševnem zdravju leta 2008. Kljub temu je zaskrbljen, ker je samomor drugi poglobitveni razlog za smrtnost otrok v starosti od 10 do 14 let. Zaskrbljen je tudi zaradi tega, ker potrošnja tobaka in alkohola ter zloraba drog in drugih snovi med mladoletniki pomeni velik problem za državo pogodbenico.

55. Odbor ponavlja svoje prejšnje priporočilo (CRC/C/15/Add.230, 47. odstavek) glede sprejetja učinkovitih ukrepov za preprečevanje samomora med mladimi. Zaradi tega bi morala država pogodbenica okrepiti svoja prizadevanja za dokončanje Nacionalnega programa za duševno zdravje, da bi se zmanjšala

stopnja samomorilnosti v državi pogodbenici. Od države pogodbenice se zahteva, da poskrbi, da se v omenjeni program in v podobne akcijske načrte vključijo vprašanja perspektive otrok in posebni psihosocialni programi pomoči za mladoletnike. Poleg tega mora država pogodbenica zbrati razčlenjene podatke o pojavnosti samomora. Državi pogodbenici se prav tako priporoča, da sprejme učinkovite ukrepe za zmanjšanje in preprečevanje potrošnje tobaka in alkohola in drugih snovi med mladoletniki z izvajanjem programov ozaveščanja za ciljno skupino mladih o škodljivem vplivu, ki jih imajo lahko te navade na njihov način zdravega življenja. Glede na podatke, omenjene v dialogu, se državi pogodbenici priporoča, da pospeši uvedbo politike o zdravju mladoletnikov in o tem pripravi podrobne podatke v naslednjem rednem poročilu.

Dojenje

56. Odbor pozdravlja podatke o trinajstih otrokom prijaznih bolnišnicah v državi pogodbenici. Kljub temu obžaluje pomanjkanje podatkov o stopnji pogostosti dojenja in izraža zaskrbljenost zaradi slabo urejenega trga hrane za dojenčke, mlajše otroke in mladoletnike.

57. Odbor spodbuja državo pogodbenico, da vzpostavi otroku prijazne prakse v vseh ustanovah materinskega/porodniškega varstva. Državo pogodbenico poziva, da zbere podatke o dojenju in prehrani dojenčkov in okrepi nadzor nad obstoječimi tržnimi predpisi, ki se nanašajo na pripravke hrane dojenčkov, in predpisi o trženju mlečnih nadomestkov za dojenje, vključno s stekleničkami in dudami, ter zagotovi redno spremljanje omenjenih predpisov in ustrezno ukrepanje proti kršilcem zadevnih pravil. Na koncu se od države pogodbenice zahteva, da zagotovi, da v materinskih/porodniških ustanovah ne bo na voljo nobenega promocijskega gradiva o mlečni prehrani.

Življenjska raven

58. Odbor je še posebej zaskrbljen zaradi tega:

- (a) število otrok, ki živijo v revščini, v Sloveniji narašča; otroci manjšinskih skupin, zlasti romski, so revnejši od otrok večinskega prebivalstva;
- (b) večina romskega prebivalstva še vedno živi ločeno od večinskega prebivalstva v izoliranih naseljih ob robu večjih mest; na splošno romska naselja ostaja pod minimalno življenjsko ravno in so neurejena, domovi romskih prebivalcev pa so v zelo slabem stanju;
- (c) leta 2011 več kot petina romskih naselij ni imela dostopa do zdrave pitne vode in ustreznih sanitarnih naprav; in
- (d) podatki o tem, koliko romskih otrok živi v revščini, ima dostop do ustreznega stanovanja in do zdrave pitne vode, niso zbrani.

59. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) sprejme vse potrebne ukrepe za oblikovanje nacionalnega sistema socialnega varstva, ki bo omogočal holistični in učinkovit odziv na revščino in ranljivost otrok ob hkratnem namenjanju posebne pozornosti otrokom manjšinskih skupin, vključno z romskimi otroki z, med drugim, učinkovitim uresničevanjem Nacionalnega programa ukrepov za Rome (2010–2015) v vseh občinah;
- (b) se v prihodnjih reformah izogne zmanjševanju dodatkov za otroke in perspektivo otrok vgradi v vse strategije, zlasti tiste v zvezi z reformami, vključno z Nacionalnim programom reform 2012–2013;
- (c) zagotovi varno bivanje vsem romskim skupnostim z ukrepi za zakonito ureditev njihovih naselij in se pri tem smiselno posvetuje z zadevnimi romskimi skupnostmi. V vmesnem času kot nujno zadevo razširi dostop do zdrave pitne vode in ustreznih sanitarnih naprav v vseh romskih naseljih ne glede na pravni status zemljišča, na katerem živijo;
- (d) zbere etnično razčlenjene podatke o otrocih, živečih v revščini, in o dostopu otrok do ustreznega prebivališča in zdrave pitne vode ter
- (e) okrepi svoja prizadevanja glede spoštovanja priporočil, navedenih v poročilu posebnega poročevalca Združenih narodov o človekovi pravici do zdrave pitne vode in sanitarnih naprav (A/HRC/18/33/Add.2), zlasti v zvezi s priporočili glede manjšin, ki jih to vsebuje.

G. Izobrazba, prosti čas in kulturne dejavnosti (28., 29. in 31. člen konvencije)

Izobraževanje, vključno s poklicnim usposabljanjem in usmerjanjem

60. Ob ugotavljanju povečanega vpisa otrok do petega leta starosti v predšolske izobraževalne ustanove je odbor zaskrbljen zaradi pomanjkanja holističnih programov za razvoj otrok v zgodnjem otroštvu. Zaskrbljen je tudi zaradi tega, ker je sprejetje Zakona o uravnoteženju javnih financ v letu 2012 imelo za posledico uvedbo novih plačil za izobraževanje in odpravo štipendij, namenjenih učencem srednjih šol. Čeprav ceni ukrepe za vključitev otrok manjšinskih etničnih skupnosti, vključno z romskimi otroki, v redni sistem izobraževanja, med drugim vključevanje romskih pomočnikov in predšolskih romskih izobraževalnih projektov ter Strategijo za izobraževanje Romov (2004, 2011), pa izraža zaskrbljenost v zvezi s tem:

- (a) romski otroci se redko vpišejo v predšolske izobraževalne ustanove ter večina romskih otrok v osnovni in srednji šoli je vpisana v razrede za otroke s posebnimi potrebami;
- (b) zgoraj omenjeni romski projekti nimajo zadostne podpore in se izvajajo občasno, odvisno od diskrecijske pravice zadevne šole;
- (c) romski otroci imajo nizek šolski uspeh celo na osnovni ravni in visoko stopnjo osipa na vseh šolskih ravneh in
- (d) šole še vedno uporabljajo zastarelo gradivo, ki poudarja stereotipe, predsodke in negativne predstave o Romih.

61. **Ob upoštevanju splošne pripombe št. 1 o ciljih izobraževanja (CRC/BC/2011/1) odbor priporoča, da država pogodbenica:**

- (a) oblikuje dobro financirane razvojne programe za zgodnje otroštvo ob uporabi holističnega pristopa za zadovoljevanje vseh potreb otrok do petega leta starosti in ob namenjanju pozornosti najranljivejšim skupinam otrok, ki vključujejo tudi romske otroke;
- (b) se odreče uvedbi novih plačil v zvezi z izobraževanjem in si prizadeva uresničiti svojo namero, izraženo med dialogom, da se čim prej odpravijo varčevalni ukrepi, ki imajo negativni učinek za otroke, in ponovno uvedejo štipendije;
- (c) dodeli več sredstev Strategiji za izobraževanje Romov z namenom doseči višji vpis romskih otrok v predšolske izobraževalne ustanove in vključitev v redno izobraževanje in zagotovi učinkovito izvajanje strategije v vseh regijah države pogodbenice ter razvije resnično vključujoč izobraževalni sistem, ki bo prijazen otrokom iz vseh manjšinskih skupnosti;
- (d) sistematično izvaja in spremlja vključevanje romskih pomočnikov in romskih predšolskih izobraževalnih projektov na vseh šolah države pogodbenice. To naj vključuje tudi zagotavljanje okrepljene človeške, tehnične in finančne podpore zaradi omogočanja pomoči vsem zadevnim otrokom v državi pogodbenici in bistvenega dviga ravni uspešnosti romskih otrok v šolah ter zmanjšanja stopnje osipa na vseh šolskih ravneh in
- (e) v šolskih učbenikih odpravi vse predsodke v zvezi z Romi in sprejme ukrepe za razvijanje kulture strpnosti in večkulturnosti v šolah.

Izobraževanje o človekovih pravicah

62. Odbor je zaskrbljen zaradi prejetega podatka, da imajo glavno odgovornost za izvajanje izobraževanja o človekovih pravicah na šolah nevladne organizacije.

63. Odbor priporoča, da država pogodbenica ob hkratnem nadaljevanju sodelovanja s civilno družbo prevzame poglobljeno odgovornost za izvajanje izobraževanja o človekovih in zlasti otrokovih pravicah na šolah. Državo pogodbenico se spodbuja, da pri tem zagotovi precejšnjo tehnično in finančno podporo civilni družbi ter ji tako omogoči sistematično izvajanje izobraževanja o otrokovih pravicah na šolah. Priporoča tudi, da država pogodbenica preuči oblikovanje nacionalnega akcijskega načrta za izobraževanje o človekovih pravicah, kot je to priporočeno v Svetovnem programu za izobraževanje o človekovih pravicah,

H. Drugi posebni zaščitni ukrepi (22., 30., 38., 39., 40. člen, točke b do d 37. člena, 32. do 36. člen konvencije)

Prosilci za azil in begunski otroci

64. Odbor z zadovoljstvom sprejema v vednost podatke o spremembah Zakona o mednarodni zaščiti, ki urejajo dostop prosilcev za azil do osnovnih zdravstvenih storitev. Kljub temu je zaskrbljen, ker imajo mladoletniki brez spremstva in otroci družin brez zakonitega statusa dostop samo do nujnega zdravstvenega varstva. Zaskrbljen je tudi zaradi pogostih preizkusov preverjanja starosti, vključno s takimi, ki so škodljivi za otroka, in zaradi dolgotrajnih postopkov, določenih v zvezi s prošnjami mladoletnikov za mednarodno zaščito. Prav tako je zaskrbljen zaradi

odločitve države pogodbenice, da za 50 odstotkov zmanjša finančno pomoč prosilcem za azil, ki živijo zunaj Azilnega centra.

65. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) zagotovi, da bodo mladoletniki brez spremstva in otroci družin brez zakonitega statusa imeli dostop do osnovnih zdravstvenih storitev brez razlikovanja;
- (b) se odreče rednemu opravljanju preizkusov ugotavljanja starosti in zagotovi, da se taki postopki uporabljajo samo kot zadnje razpoložljivo sredstvo, in
- (c) pospeši ugotavljanje uporabe mednarodne zaščite v skladu z Zakonom o mednarodni zaščiti in ponovno preuči odločitev o zmanjšanju finančne pomoči prosilcem za azil, ki živijo zunaj Azilnega centra.

66. Odbor je prav tako zaskrbljen zaradi tega:

- (a) mladoletnikom brez spremstva se takoj po vstopu v državo pogodbenico ne dodeli zakoniti skrbnik. Centri za socialno delo, ki so zakonito pooblaščen, da varujejo pravice otrok brez spremstva, tega ne delajo in njihovo že tako številčno omejeno osebje ni usposobljeno za svoje delo.
- (b) pravna pomoč mladoletnikom brez spremstva, ki zaprosijo za mednarodno zaščito, se dodeli samo na drugi in tretji stopnji vložitvenega postopka, medtem ko mladoletniki brez spremstva v postopku izгона nimajo dostopa do pravne pomoči in omenjeno storitev, ki je odvisna od razpoložljivosti tujega financiranja, opravljajo samo NVO, in
- (c) mladoletnikom brez spremstva, ki zaprosijo za mednarodno zaščito, se rutinsko dodeli samo subsidiarna pomoč, ki traja do izpolnitve polnoletnosti.

67. V skladu s splošno pripombo št. 6 o obravnavanju ločenih otrok in otrok brez spremstva zunaj njihove države izvora (CRC/GC/2005/6) odbor priporoča, da država pogodbenica:

- (a) vsem mladoletnikom brez spremstva zagotovi zakonitega skrbnika takoj po prečkanju meje in jim ponudi pravno pomoč na vseh stopnjah prijavnega postopka v zvezi z mednarodno zaščito. Sistematično usposobi osebje CSD o tem, kako zagovarjati največje koristi mladoletnikov brez spremstva, in tem centrom zagotovi ustrezno pomoč;
- (b) prevzame odgovornost za zagotavljanje pravne pomoči mladoletnikom brez spremstva, med drugim tudi s stalno finančno pomočjo NVO, ki se ukvarjajo s pravicami otrok in zagotavljajo pravno pomoč mladoletnikom brez spremstva;
- (c) se odreče praksi dodeljevanja zgolj subsidiarne zaščite mladoletnikom brez spremstva, prednostno obravnava prošnje za mednarodno zaščito, ki jih vložijo mladoletniki brez spremstva, ter zagotovi hitro in temeljito obravnavanje prošenj na podlagi načela zagovarjanja največjih koristi zadevnega otroka in
- (d) preuči pristop h Konvenciji o zmanjševanju pojavov apatridnosti iz 1961.

Otroci, ki pripadajo manjšinskim skupinam

68. Odbor poziva državo pogodbenico, da sprejme vse učinkovite ukrepe za zmanjšanje razlik glede uživanja pravic otrok iz manjšinskih skupin, zlasti romskih otrok, in otrok večinskega prebivalstva na vseh področjih, ki jih zajema konvencija, in da posebno pozornost nameni standardom, ki veljajo za raven življenja, zdravje in izobraževanje, kot je priporočeno v zgornjih odstavkih, ter da mu o doseženem napredku poroča v svojem prihodnjem rednem poročilu.

Ekonomsko izkoriščanje, vključno z otroškim delom

69. Odbor je zaskrbljen zaradi domnevno naraščajočih pojavov otroškega prosjačenja na ulici in zaradi vpletenosti otrok iz ranljivih skupin prebivalstva, zlasti romskih otrok, v prisilne nezakonite dejavnosti, kot so kraje in prodaja prepovedanih drog. Zaskrbljen je tudi zaradi pomanjkanja razčlenjenih podatkov v poročilu države pogodbenice.

Svojo zaskrbljenost izraža zaradi tega, ker samozaposleni otroci niso zaščiteni proti nevarnemu delu.

70. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) opravi nacionalno študijo o otroškem delu v državi pogodbenici, vključno s pojavi beračenja na ulici in nezakonitimi dejavnostmi, da bi ugotovila njihove poglobitve razloge in ocenila njihov obseg, ter o tem pripravi podrobne podatke v naslednjem rednem poročilu;

- (b) sprejme učinkovite ukrepe za preprečevanje prisilnega dela otrok in prepozna žrtve prisilnega dela med ranljivimi skupinami prebivalstva, zlasti Romi;
- (c) vzpostavi mehanizme za odkrivanje, preiskovanje in pregon s sorazmernim sankcioniranjem primerov prisilnega dela otrok ter zbere etnično/narodnostno razčlenjene podatke o udeležbi otrok v prepovedanem delu, da bi omogočila analizo položaja otrok na tem področju;
- (d) zagotovi, da bodo vsa njena zakonodaja in predpisi o zaposlovanju, vključno z Zakonom o delovnih razmerjih in Pravilnikom o varovanju zdravja pri delu otrok, mladostnikov in mladih oseb, skladni s pravili, določenimi v Konvenciji Mednarodne organizacije dela št. 182 (1999) o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo, ter da jo uporabi pri urejanju vprašanj samozaposlenih otrok;
- (e) razmisli o ratifikaciji Konvencije Mednarodne organizacije dela št. 189 (2011) o dostojnem delu za delavce v gospodinjstvu in
- (f) glede tega poišče tehnično pomoč pri Mednarodnem programu o odpravi otroškega dela, ki ga je pripravila Mednarodna organizacija dela.

Prodaja, trgovanje z otroki in ugrabitve

71. Odbor izraža pohvalo državi pogodbenici glede sprememb Kazenskega zakonika, ki urejajo vprašanja trgovanja z otroki, spolno izkoriščanje in otroško pornografijo, in sprejetja Akcijskega načrta medvladne delovne skupine za boj proti trgovanju z ljudmi (2012–2013). Kljub temu je zaskrbljen, ker je država pogodbenica še vedno izvorna, namembna in tranzitna država na področju trgovanja in spolnega izkoriščanja otrok. Zaskrbljen je tudi zaradi navedb, da se primeri prekupevanja z romskimi otroki, zlasti deklicami, ne preiskujejo, žrtve tega početja pa nimajo zaščite in ostajajo brez odškodnin.

72. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) dodatno opolnomoči medvladno delovno skupino in ji med drugim priskrbi ustrezno človeško, tehnično in finančno podporo, da bi ji omogočila učinkovito opravljanje njenih nalog, ter da v prihodnjem rednem poročilu odboru poroča o izvajanju akcijskega načrta in učinku preprečevanja trgovanja z otroki;
- (b) razišče vse primere trgovanja z otroki in prodaje otrok brez razlik ter zoper storilce uvede pregon v skladu z veljavnimi določbami Kazenskega zakonika, uslužbenca organov pregona pa opozori na dosledno uporabo Kazenskega zakonika;
- (c) pospeši prizadevanja za ozaveščenost o spolnem trgovanju s poudarkom na ranljivih skupinah otrok, vključno z romskimi otroki, in
- (d) prepozna žrtve trgovanja med ranljivimi skupinami prebivalstva, zlasti romskimi otroki, in jim priskrbi primerne rehabilitacijske in svetovalne storitve ter CSD omogoči specialno usposabljanje in več sredstev.

Nadaljuje izvajanje prejšnjih sklepnih ugotovitev in priporočil v zvezi z Izbirnim protokolom glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije.

73. Čeprav odbor pozdravlja prizadevanja države pogodbenice za izvajanje sklepnih ugotovitev odbora iz 2009 o začetnem poročilu po Izbirnem protokolu glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije, pa z obžalovanjem ugotavlja, da nekatera od priporočil niso bila v celoti obravnavana. Še posebej je zaskrbljen zaradi podatkov o naraščajočih pojavih prodaje romskih deklet ter zaradi pomanjkljivega odgovora države pogodbenice v zvezi s preprečevanjem in kaznovanjem takih pojavov. Prav tako je zaskrbljen zaradi tega, ker kljub začetim zakonodajnim reformam v nadzorovanem obdobju Kazenski zakonik še vedno ni v celoti usklajen z določbami izbirnega protokola, zlasti v zvezi z določbami o prepovedi prisilnih posvojitvev in prodaje otrok.

74. Odbor ponovno opozarja na prejšnje priporočilo po izbirnem protokolu (CRC/OPSC/SVN/CO/A, 1. odstavek) in državi pogodbenici priporoča, da:

- (a) uvede ciljne ukrepe za preprečevanje prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije ter povečano pozornost nameni nekaterim skupinam ranljivih otrok, zlasti romskih;
- (b) sprejme vse potrebne ukrepe za varstvo otrok, ki so žrtve prisilnih porok in prodaje;
- (c) učinkovito razišče vse take primere, da bi storilce pripeljala pred sodišče in jih ustrezno kaznovala ter deklicam žrtvam prisilnih porok in prodaje omogoči dostop do zavetišč in rehabilitacijskih in svetovalnih storitev ter izvajanje programov za ponovno vključitev v družbo, in

(d) **pospeši reformna prizadevanja in celovito uskladi svojo nacionalno zakonodajo z Izbirnim protokolom glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije, zlasti z uvedbo določb, ki izrecno prepovedujejo prodajo otrok in prisilne posvojitve.**

Nadaljuje izvajanje prejšnjih sklepnih ugotovitev in priporočil odbora glede Izbirnega protokola o udeležbi otrok v oboroženih spopadih.

75. Čeprav odbor ceni prizadevanja države pogodbenice za izvajanje sklepnih ugotovitev odbora iz 2009 o začetnem poročilu države pogodbenice po Izbirnem protokolu o udeležbi otrok v oboroženih spopadih (CRC/C/OPAC/SVN/CO/1, 2009), pa izraža zaskrbljenost zaradi tega, ker otroci, ki so v državo pogodbenico pribežali z vojnih območij, v njej nimajo dostopa do rehabilitacijskih storitev in socialnih programov za ponovno vključitev v družbo. Z zaskrbljenostjo ugotavlja, da se tem otrokom v praksi zagotavlja samo subsidiarna zaščita do izpolnitve polnoletnosti in jim je po tem zavrnjeno njeno podaljšanje, čeprav se negotov položaj v njihovi državi izvora ni nujno spremenil.

76. **Odbor ponovno opozarja na svoje prejšnje priporočilo po izbirnem protokolu (CRC/C/OPAC/SVN/CO/1, 13(c). odstavek), naj država pogodbenica vsem otrokom, ki v državi pogodbenici iščejo zatočišče in so zbežali z vojnih območij, zagotovi takojšen dostop do rehabilitacijskih in svetovalnih storitev ter udeležbo v programih ponovnega vključenja v družbo. Prav tako poziva državo pogodbenico, da zagotovi primerno varnost in zaščito otrokom iskalcem zatočišča, ki so na begu z vojnih območij, in se odreče praksi zagotavljanja zgolj subsidiarne zaščite do izpolnitve polnoletnosti.**

Pravosodje za mladoletne

77. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja posebnih določb za otroke v državi pogodbenici in izraža zaskrbljenost zaradi nerazpoložljivosti odprtih izobraževalnih ustanov za otroke v starosti od 14 do 16 let, ki so prekršili zakon.

78. **Odbor spodbuja državo pogodbenico, naj si prizadeva uresničiti svojo namero, da v Kazenski zakonik uvede posebne določbe za otroke. Pri tem mora država pogodbenica svoj pravosodni sistem za mladoletnike v celoti uskladiti s konvencijo, zlasti njenim 37., 39. in 40. členom ter drugimi pomembnimi standardi, vključno s Standardnimi minimalnimi pravili Združenih narodov o kazenskem pravosodju za mladoletnike (Pekinška pravila), Smernicami Združenih narodov o preprečevanju mladoletnega prestopništva (Smernice iz Riada), Pravili za zaščito mladoletnikov, ki jim je bila odvzeta prostost (Havanska pravila), Smernicami za ukrepanje proti otrokom v kazenskem pravosodnem sistemu in splošno pripombo odbora št. 10 (CRC/C/GC/10, 2007). Odbor prav tako priporoča, da država pogodbenica okrepi nadomestno in zunaj sodno reševanje sporov za mlajše otroke, ki so prišli navzkriž z zakonom. Državi pogodbenici se tudi priporoča, da zagotovi, da se odvzem prostosti tem otrokom odredi kot skrajni ukrep. Odbor tudi priporoča, da država pogodbenica izboljša ukrepe za rehabilitacijo otrok v starosti od 14 do 16 let, ki so prekršili zakon, in njihovo ponovno vključitev v družbo ter preuči njihovo namestitvev v odprte ali polodprte izobraževalne ustanove.**

I. Ratifikacija mednarodnih instrumentov človekovih pravic

79. Odbor priporoča, da država pogodbenica zaradi nadaljnje krepitve uveljavljanja človekovih pravic ratificira temeljne dokumente o človekovih pravicah, katerih pogodbenica še ni, in sicer Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede postopka sporočanja kršitev, Konvencijo o varstvu pravic delavcev migrantov in članov njihovih družin, Mednarodno konvencijo o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem in Izbirni protokol h Konvenciji o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

J. Sodelovanje z regionalnimi in mednarodnimi organi

80. Odbor priporoča, da država pogodbenica sodeluje s Svetom Evrope v smeri izvajanja konvencije in drugih dokumentov za uveljavljanje človekovih pravic v državi pogodbenici in v drugih državah članicah Sveta Evrope.

K. Nadaljnje spremljanje in širjenje informacij

81. Odbor priporoča, da država pogodbenica sprejme vse ustrezne ukrepe, s katerimi bo zagotovila polno uveljavitev teh priporočil, med drugim tako, da jih predloži voditelju države, Državnemu svetu in Državnemu zboru, ustreznim ministrstvom, Ustavnemu sodišču in lokalnim organom v primerno obravnavo in nadaljnje ukrepanje.

82. Odbor tudi priporoča, naj bodo združeno tretje in četrto redno poročilo in pisni odgovori države pogodbenice ter s tem povezana priporočila (sklepne ugotovitve) sestavljeni in široko dostopni v jezikih države pogodbenice, vključno (vendar ne izključno) po spletu, na voljo in dostopni širši javnosti, organizacijam civilne družbe, medijem, mladinskim skupinam, strokovnim skupinam in otrokom, da se tako spodbudita razprava in ozaveščenost o konvenciji in njenih izbirnih protokolih ter o njihovem izvajanju in spremljanju.

L. Naslednje poročilo

83. Odbor poziva državo pogodbenico, da svoje prihodnje peto in šesto združeno redno poročilo predloži do 24. junija 2018 in v njem predstavi podatke o izvajanju teh sklepnih ugotovitev. Opozarja na usklajene smernice za poročanje, ki se nanašajo na pogodbo, sprejete 1. oktobra 2010 (CRC/C/58/Rev.2 in Corr. 1), in državo pogodbenico opominja, da morajo biti prihodnja poročila skladna s temi smernicami in ne smejo presegati dolžine 60 strani. Poziva državo pogodbenico, naj svoje poročilo predloži v skladu s smernicami. Če bo predloženo poročilo presegalo številčno omejitev strani, bo država pogodbenica v skladu z resolucijo Generalne skupščine št. 67/167 z dne 20. decembra 2012 zaprošena, da pregleda poročilo in da ga ponovno predloži v skladu z omenjenimi smernicami. Odbor opominja državo pogodbenico, da v primeru, če poročila ne bo pregledala in ga ponovno predložila, prevoda poročila, da bi ga preučil pogodbeni organ, ne bo mogoče zagotoviti.

84. Odbor prav tako poziva državo pogodbenico, da predloži posodobljen osrednji dokument v skladu z zahtevami skupnega osrednjega dokumenta, navedenimi v usklajenih smernicah za poročanje, ki so bile odobrene na petem zasedanju odborov pogodbenih organov za človekove pravice junija 2006 (HRI/MC/2006/3).